

Олексій Фазикош,

старший викладач

кафедри господарського права

Ужгородського національного університету

УДК 342.9

Роль та компетенція суду у справах про адміністративні правопорушення

Із прийняттям Конституції у 1996 р. Україна взяла курс на демократизацію державного апарату, зокрема судової гілки влади. Забезпечення верховенства права, дотримання пріоритету прав і свобод громадянина стали основною метою існування держави. З огляду на це першочерговим завданням держави є реформування судової гілки влади. Основна мета змін полягає у формуванні доступної для населення системи правосуддя, яка була б у силах забезпечити належний та ефективний захист прав громадян. Тому швидке реагування держави на вчинені адміністративні правопорушення залежить від органів адміністративної юрисдикції, вагоме місце серед яких належить суду. Саме суд у розгляді справ про адміністративні правопорушення наділено широкою компетенцією.

Адміністративно-юрисдикційну діяльність судів у деліктних відносинах висвітлено в дослідженнях О. М. Бандурки, Ю. П. Битяка, О. М. Мар-

тинова, О. М. Собоного, Г. Б. Супруна та ін. Вказані автори розробили чимало пропозицій стосовно вдосконалення механізму судочинства. Однак зважаючи на те, що реформування судової влади триває, доцільно сформулювати пропозиції, які відповідали би сучасним соціально-економічним умовам.

Мета статті полягає у визначенні компетенції суду у справах про адміністративні правопорушення. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання: з'ясувати зміст поняття «компетенція», розглянути її види та розробити ряд пропозицій з удосконалення компетенції суду у справах про адміністративні правопорушення.

У системі органів адміністративної юрисдикції суд посідає особливе місце. Особливість виявляється в тому, що суд, насамперед, існує для того, щоби здійснювати правосуддя і, на відміну від більшості інших адміністративно-юрисдикційних органів, не

належить до системи виконавчої влади. Судочинство у справах про адміністративне правопорушення виступає видом звичайного судочинства, тому не варто розглядати цю діяльність в аспекті управлінської. Відзначмо, що суд, приймаючи рішення щодо застосування адміністративних санкцій, здійснює не управлінську функцію, а безпосередньо чинить правосуддя. Ю. П. Битяк наголошує: «як правосуддя в адміністративних справах слід розглядати й діяльність суду по вирішенню скарг громадян на неправомірні дії чи бездіяльність органів і посадових осіб, що порушили права громадян» [1, с. 203].

Беззаперечно, суд має важливе значення у розгляді справ про адміністративні правопорушення. Роль суду в державному апараті найкраще відображено в його компетенції, наділення якою обумовлено важливістю поставлених завдань. Саме компетенція наділяє можливостями практичної реалізації законодавчих норм, спрямованих на застосування санкцій до правопорушника.

Компетенція суду є одним із чільних елементів правового статусу суду. Юридичний словник містить таке визначення компетенції – сукупність установлених в офіційній – юридичній чи неюридичній – формі прав та обов'язків, тобто повноважень будь-якого органу або посадової особи, приймати обов'язкові до виконання рішення, організувати та контролювати їх виконання, вживати у необхідних випадках заходи відповідальності тощо [2, с. 373]. Слушною є думка Д. І. Бахраха, який розглядає компетенцію як певний обсяг державної діяльності, покладеної на конкретний орган, або коло питань, передбачених законодавством, іншими нормативно-правовими актами, які він має право вирішувати у процесі практичної діяльності (коло питань, які вирішуються міністерством, визначається в Положенні про відповідне

міністерство; відомством – у Положенні про відповідне відомство) [3, с. 64].

З огляду на наведені вище дефініції, компетенції притаманний ряд характерних ознак: 1) визначається чи обмежується законодавчою нормою. Відсутність нормативного припису стосовно можливості чи необхідності вчинення конкретних дій унеможливорює їх реалізацію; 2) полягає у владному приписі щодо інших суб'єктів правовідносин, тобто уповноважений суб'єкт, що наділений компетенцією, вправі вимагати сумлінного виконання іншими учасниками правовідносин дій, необхідних для реалізації ним своїх повноважень; 3) забезпечується державним примусом, тобто гарантується законом; 4) представлена завжди сукупністю прав та обов'язків (повноваженнями).

На основі викладеного вище, можемо зробити висновок, що компетенція суду – це сукупність гарантованих законом державно-владних повноважень (прав та обов'язків) суду, реалізація яких здійснюється в адміністративно-деліктному провадженні. Її дослідження має значення не тільки для чіткого окреслення прав та обов'язків суду, а й для визначення кола питань, на які поширюється діяльність суду у справах про адміністративні правопорушення.

Незважаючи на важливість цієї юридичної категорії, розуміння змісту компетенції є дискусійним питанням. Наявна ситуація, насамперед, пов'язана з відсутністю єдиної думки щодо елементів компетенції. Беззаперечно, основними елементами компетенції як юридичної категорії є права та обов'язки, однак науковці вирізняють додаткові (факультативні) елементи.

Наукові підходи стосовно факультативних елементів є неоднозначними. Так, І. Л. Бачило вважає, що функції, входячи складовою частиною до компетенції органу, визначають, «що робить орган». До додаткових

елементів науковець також відносить місце органу в системі управління, його завдання, об'єкти відання, коло діяльності, повноваження [4, с. 54–55]. На думку А. П. Коренева, зміст компетенції необхідно визначати через відповідальність, форми й методи діяльності, структуру органів [5, с. 36].

З метою всебічного дослідження категорії компетенції пропонуємо до факультативних елементів відносити: 1) предмет відання, за допомоги якого визначаємо сферу реалізації прав та обов'язків; 2) територіальні межі, які визначають просторову поширеність компетенції; 3) функції – встановлюють напрями дії. Отже, підтримуємо позицію Г. Б. Супрун, яка у структурно-змістовному плані складовими компетенції органів адміністративно-деліктної юрисдикції вирізняє: функціональний, предметний, процесуальний і територіальний елементи [6, с. 43].

Предметна компетенція визначає, якому органу слід розглядати ту чи ту справу. Відповідно до ст. 221 КУпАП судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів розглядають справи про адміністративні правопорушення:

- судді місцевих судів розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені ч. 1 ст. 41, статтями 41-1–41-3, 42-1–42-3, ч. 1 ст. 44, статтями 44-1, 46-1, 51–51-2, 85, 85-1, 88–88-2, 90, 91, 96-1, 98, 101–103, ч. 1 ст. 106-1, статтями 106-2, 107-1, ч. 2 ст. 112, статтями 121, 122, 122-1, 122-2, 123, 124, 130, 132, ч. 3 ст. 133, ст. 146, ч. 2 ст. 154, частинами 1 і 3 ст. 156, статтями 157, 160, 160-2, 162, 164-2, 164-5–164-12; 166-1–166-4, 166-7, 166-8, 173–174, 177-2, ч. 3 ст. 178, частинами 1, 2 і 3 ст. 181, статтями 184–185-11, 186-2, 186-4–188-1, 188-12, 188-14, ч. 1 ст. 189-1, статтями 190, 191, 193, 195-1–195-4, 204-1, 212-2 КУпАП;

- а також справи про адміністративні правопорушення, вчинені особами віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років [7].

На відміну від органів виконавчої влади, які здійснюють розгляд справ лише конкретної сфери (наприклад, органи державної статистики розглядають справи про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням порядку подання або використання даних державних статистичних спостережень), компетенція суду поширюється на всі склади адміністративних правопорушень незалежно від сфери.

Територіальна компетенція суду передбачає можливість розгляду судом справи про адміністративні правопорушення згідно зі статтями 121, 122, 122-1, 122-2, 123, 124, 130, 132 за місцем обліку транспортних засобів або за місцем проживання порушника, а справи, передбачені ч. 3 ст. 178 КУпАП, розглядаються за місцем їх учинення або місцем проживання порушника [7].

Функціональна компетенція залежить від інстанції суду, в провадженні якого перебуває справа про адміністративні правопорушення. Районні, районні у місті, міські та міськрайонні суди як суди першої інстанції безпосередньо розглядають і вирішують справи про адміністративні правопорушення. Апеляційні суди розглядають справи в апеляційному порядку згідно з процесуальним законом, тобто здійснюють перегляд за апеляційною скаргою осіб, які мають право на її подання.

Відзначмо, що на відміну від ЦПК України, КПК України, КУпАП взагалі не передбачає порядок подання апеляційної скарги, відсутні вимоги щодо її форми та змісту. На практиці суд приймає та здійснює розгляд апеляційної скарги за аналогією з кримінальним, цивільним процесуальним законодавством. Проте необхідно враховувати специфіку справ про адміністративні правопорушення та передбачити спеціальні процесуальні норми в КУпАП, які стандартизували би процедуру апеляційного провадження.

Компетенція суду безпосередньо пов'язана зі здійсненням правосуддя, тобто розглядом і вирішенням справ про адміністративні правопорушення. Процесуальна компетенція складається з процесуальних прав та обов'язків суду і відповідно відображена у процесуальній формі здійснення правосуддя. В. М. Скавронік зауважує, що суд виконує, насамперед, лише одну стадію – розгляд справи, лише у виняткових випадках – усі стадії розгляду справи (наприклад, справи про неповагу до суду, де суд сам порушує справи, встановлює обставини справи, розглядає її та забезпечує виконання постанови суду) [8, с. 9].

Суд володіє спеціальною компетенцією на відміну від інших органів уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення. Суддя районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду незалежно від розміру шкоди має право вирішити питання про відшкодування винним майнової шкоди, що відбувається одночасно з вирішенням питання про накладення стягнення за адміністративне правопорушення [7]. Тільки суд наділено повноваженнями щодо вжиття запобіжних заходів, застосування таких видів адміністративних стягнень, як адміністративний арешт, виправні та громадські роботи, позбавлення спеціального права, оплатне вилучення транспортних засобів, конфіскація майна, штраф у підвищеному розмірі, а також розгляд усіх справ про адміністративні проступки, вчинені неповнолітніми віком від 16 до 18 років, і застосування щодо них передбачених ст. 24-1 КУпАП заходів впливу [7].

Компетенція суду повною мірою реалізується на стадії розгляду справи про адміністративне правопорушення. Безпосередньому судовому розгляду передують прийняття судом матеріалів справи, зокрема протоколу про адміністративне правопорушення; здійснюється повідомлення

осіб, які беруть участь у провадженні у справі про адміністративні правопорушення.

При розгляді справи суддя визначає напрямок процесуальних дій для дослідження необхідних обставин справи. Саме судовий розгляд є важливим для вирішення справи про адміністративне правопорушення, оскільки суд за результатами його перебігу встановлює винуватість особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, і накладення на неї адміністративного стягнення чи заходу впливу.

Стадія судового розгляду справи характеризується активною роллю суду. Діяльність судді цієї стадії направлена на винесення справедливого рішення з дотриманням вимог процесуальної форми. Судовий розгляд є своєрідним дослідженням обставин справи, при цьому, як влучно зазначає Г. Б. Супрун, «суд не зв'язаний висновками адміністративного розслідування і не обмежений в діях по встановленню дійсних обставин справи» [6]. За результатом проведеного судового засідання складається та підписується протокол головуючим суддею та секретарем. Кінцеве рішення судді викладається в постанові.

Слід зазначити, що місцевий загальний суд є основним органом, який здійснює розгляд справ про адміністративні правопорушення. У 2011 р. до місцевих загальних судів надійшло на розгляд 1 млн 315 тис. справ і матеріалів про адміністративні правопорушення, що на 20,3 відсотка менше порівняно з попереднім періодом (2010 р. – 1 млн 634 тис. справ) [9]. Хоча кількість справ про адміністративні правопорушення підвідомчих суду зменшилася, хибно провадження й досі трапляються, що, своєю чергою, впливає на рівень правосуддя в цілому. Так, дані узагальнення судової практики щодо порядку розгляду справ про адміністративні правопо-

рушення за 2011 рік передбачають такі основні проблемні питання, що виникають у розгляді суддею справ про адміністративні правопорушення: наявність у більшості випадків у матеріалах справи лише протоколу про адміністративне правопорушення, не підтвердженого ніякими іншими доказами, а саме поясненнями потерпілих, свідків; невірна кваліфікація складу адміністративного правопорушення [10].

Судове провадження у справах про адміністративні правопорушення потребує детальної регламентації законодавством. Суд за наявності належної законодавчої основи гарантуватиме реальний захист прав і законних інтересів суб'єктів адміністративної відповідальності.

З метою підвищення оперативності та ефективності провадження справи про адміністративні правопорушення, пропонуємо розширити компетенцію суду такими правомочностями:

– право застосовувати привід у разі неявки осіб, участь у судовому засіданні яких є обов'язковою;

– право надавати судові доручення органам, які склали протокол адміністративного порушення або інші матеріали справи з метою уточнення судом тих чи тих відомостей;

– право зупиняти провадження у справах про адміністративні правопорушення у конкретно визначених випадках із метою повного дослідження обставин справи;

– право визнавати особу винною, навіть за відсутності протоколу про адміністративне правопорушення, але за наявності достатніх підстав. Крім того, підтримуємо О. О. Сороку, який вважає за доцільне надати можливість суду застосовувати до неповнолітніх правопорушників такий виховний вплив, як направлення до центрів медико-соціальної реабілітації; внести до КУпАП норми, що зобов'язують посадових осіб приймати від громадян заяви про адміністративні правопорушення неповнолітніх, якщо складання протоколу входить до їхньої компетенції [11].

Вважаємо за необхідне більше уваги приділити законодавчій регламентації компетенції, зважаючи на виявлені хиби судового провадження справи. Повне окреслення компетенції значно поліпшить оперативність та якість судового розгляду справи, що, своєю чергою, сприятиме зміцненню авторитету судової влади в цілому. Адже саме компетенція підкреслює значущість державного органу та визначає його роль як у суспільстві, так і в системі державного апарату.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Адміністративне право України* : [підручник] / Ю. П. Битяк, В. М. Гаращук, О. В. Дьяченко та ін.; За ред. Ю. П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.
2. *Шемшученко Ю. С.* Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – К. : ТОВ Видавництво «Юридична думка», 2007. – 992 с.
3. *Бахрах Д. И.* Административное право России : [учебник для вузов] / Д. И. Бахрах. – М. : Изд. группа НОРМА-ИНФРА-М., 2000 – 640 с.
4. *Бачило И. Л.* Функции органов управления: Правовые проблемы оформления и реализации / И. Л. Бачило. – М. : Юридическая литература, 1976. – 198 с.
5. *Коренев А. П.* Административное право России: В 3 ч. – Ч. 1 / А. П. Коренев. – М. : МЮИ, 1996. – 268 с.
6. *Супрун Г. Б.* Суд (суддя) як суб'єкт провадження у справах про адміністративні правопорушення в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Г. Б. Супрун. – Київ, 2011. – 225 с.

7. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X// Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984. – додаток до № 51. – Ст. 1122.

8. Скавронік В. М. Адміністративно-юрисдикційна діяльність суду : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / В. М. Скавронік. – Одеса, 2002. – 20 с.

9. Огляд даних про стан здійснення правосуддя у 2011 році // Офіційний веб-сайт судової влади України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://court.gov.ua>

10. Узагальнення судової практики щодо порядку розгляду справ про адміністративні правопорушення за 2011 рік Тростянецький районний суд Сумської області від 9 квітня 2012 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://court.gov.ua>

11. Сорока О. О. Шляхи удосконалення вітчизняного законодавства щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення в судах 01.05.2012 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.law-property.in.ua>

Фазикоз О. В. Роль та компетенція суду у справах про адміністративні правопорушення

У статті визначено роль суду у справах про адміністративні правопорушення, з'ясовано зміст компетенції суду та виокремлено її основні види.

Ключові слова: компетенція суду, суд у справах про адміністративні правопорушення, адміністративно-юрисдикційна діяльність.

Фазыкош А. В. Роль и компетенция суда по делам об административных правонарушениях

В статье определена роль суда по делам об административных правонарушениях, выяснено содержание компетенции суда и выделены ее основные виды.

Ключевые слова: компетенция суда, суд по делам об административных правонарушениях, административно-юрисдикционная деятельность.

Fazykosh A. A role and competence of court are in matters about administrative crimes

In the article the role of court is certain in matters about administrative crimes, maintenance of competence of court is found out and she is distinguished basic kinds.

Key words: competence of court, court in matters about administrative crimes, administratively-jurisdiction activity.